
Mística de Santa Teresa de Jesús y Juan de la Cruz.

Autor:

Data de publicació: 09-01-2015

(ABC-50 hitos 24) Mística de Santa Teresa de Jesús y Juan de la Cruz.

La fita número 24 de la sèrie "ABC 50 hitos destacables de nuestra historia" tracta de l'aparició sobtada, a la Castella del segle XVI, d'una sèrie de grans místics, de fundadors de grans companyies religioses i grans predicadors. Un exemple magnífic d'allò que en ciència s'anomena generació espontània. quan d'allà on no hi ha res en surt tot. Comença així García de Cortázar:

"Los grandes poetas místicos manan de la tierra de los conquistadores. Santa Teresa imaginaba Ávila sostenida por los ángeles desde el aire. San Juan de la Cruz la ciñe con su Cántico abisal."

És realment sorprenent que, a Castella, un país que mai havia tingut un Ramon Llull, un Ramon Sibiuda, un Arnau de Vilanova, un Ramon de Penyafort, un Anselm Turmeda, hi sorgeixin ("manan de la tierra) com per art d'encanteri, filòsofs i místics d'aquest nivell.

Els contemporanis de Teresa de Jesús, malgrat el masclisme imperant d'aquells temps, lloaven no tant sols el contingut de la seva obra, sinó també el magnífic i elegant estil amb què escrivia. Les versions en castellà que ens n'han arribat, però, estan escrites en un llenguatge molt deficient, fet que sorprèn molt els experts. Aquests i altres aspectes han provocat dubtes sobre l'autèntica identitat de Santa Teresa, identificada amb una dona natural d'Àvila anomenada Teresa de Cepeda y Ahumada [1], que feia servir el cognom Sanxis i que, a casa seva, hi tenia una sínia, en una terra, Castella, on no hi havia sínies. Però si no fos castellana i la seva obra hagués estat originalment escrita en català tot agafaria sentit.

García de Cortázar acaba aquest episodi explicant:

"En Roma Ignacio de Loyola había fundado la Compañía de Jesús y Francisco Javier había predicado el Evangelio en Oriente."

L'anomenat Ignacio de Loyola era un gran devot de la Mare de Déu de Montserrat, que és una estranya devoció mariana per a un basc educat en l'ambient de la cort castellana. I, que no havent estat mai a Catalunya, va de Montserrat a Manresa per camins secundaris perquè no li ve de gust trobar-se ningú conegut. Els seus protectors són catalans i catalanoparlant era el seu confessor. Se sap que entenia el català, parlat i escrit.

En canvi, García de Cortázar, no esmenta un català, Josep de Calasanç, fundador de l'orde anomenada Escolles Pies (els coneguts escolapis), que va endegar la pietosa missió de donar ensenyament de forma gratuïta a nens de famílies pobres. Aquest fundador va entendre que, per viure la vida amb dignitat, cal un mínim de formació. Cal saber, almenys, llegir i escriure per poder accedir al coneixement que ens ajuda a tenir una vida millor. Com que Josep de Calasanç va néixer a la localitat ribagorçana de Peralta de la Sal, que actualment pertany a una província aragonesa, amb aquesta excusa diuen que era aragonès, tal i com fan amb Miquel Servet. I que, a més, es va formar a la Universitat de Lleida.

Fos com fos, per a García de Cortázar les obres literàries d'uns i les accions evangelitzadores dels altres és el més

important que hi ha en la segona meitat del segle XVI, a banda de l'Armada Invencible, de la qual ens en parlarà en el seu moment. Per a ell són el complement intel·lectual i religiós a les grans proeses militars espanyoles del segle XVI i en la construcció de l'imperi hispànic.

D'entrada, hi ha fets més interessants a comentar, com la consolidació de l'imperi americà, sobretot al Perú, Argentina, Centreamèrica, l'expansió cap al nord de la Nova Espanya (actual Mèxic) i els esforços d'estendre l'imperi hispànic a l'Àsia i el Pacífic des de les Filipines. L'únic aspecte que García de Cortázar considera que val la pena esmentar és l'obra evangelitzadora de Francesc Xavier en aquelles terres. Potser els fiascos de l'intent d'invasió de Cambodja i la irreal pretensió de Felip II de voler envair la Xina han activat el seu sentit del ridícul.

Sorprèn molt, d'altra banda, que no esmenti ni de passada un fet extremadament important: l'annexió de Portugal i de tot el seu imperi colonial a la monarquia hispànica, el 1580. Al morir el rei de Portugal sense successió Felip II va fer valdre els seus drets sobre el tron portuguès utilitzant l'argument del seu exèrcit comandat pel duc d'Alba.

Tampoc els anhelats desitjos d'unificar tota la Península sota la tutela del rei de Castella, objectiu somiat pels nacionalistes espanyols de tots els temps, que finalment s'havia fet realitat, no mereixin ni un esment per part d'un nacionalista espanyol com García de Cortázar. Potser l'oblit vingui del fet que aquest somni, finalment reeixit, va ser bastant efímer, ja que el 1640 Portugal, vuitanta anys després, es va independitzar tot i recuperant el seu imperi colonial, tret de la ciutat de Ceuta. És possible que per no haver d'explicar aquest fracàs no esmenta aquest fet tan cabdal de la història de la seva Espanya, com si mai no hagués passat.

També passa per alt el seguit de revoltes generalitzades a Flandes contra un govern i un monarca, el rei de Castella, que els flamencs, sobretot els protestants, consideraven un dèspota i un tirà estranger. En el més tradicional i pur estil dialogant castellà, Felip II va reaccionar amb una forta i contundent repressió liderada pel virrei, arrodonida per l'actuació de la Inquisició a tot Flandes. Hi va enviar com a virrei Fernando Álvarez de Toledo y Pimentel, duc d'Alba.

Álvarez de Toledo va establir un sistema legal extremadament repressiu amb l'estreta col·laboració de la Inquisició, que tenia en el Tribunal de Tumults el seu braç executor. Un tribunal que els flamencs anomenaren Tribunal de la Sang per la brutalitat amb què tractava els seus reus. Igualment, va endegar un sistema de coacció militar contra la població d'una violència i ferotgia inusitades, que va deixar un record inesborrable. Tot plegat va originar la majoria dels penjaments antiespanyols coneguts com la Llegenda Negra [2].

Tal com era d'esperar, la intolerància, la brutalitat, la violència, l'absència total de diàleg només van aconseguir empitjorar la situació fins a conduir-la a una situació de no-retorn. Totes les fonts coincideixen en les grans qualitats militars d'aquest virrei, possiblement el millor militar d'Europa del seu temps, qualitats que va usar per derrotar un cop i altre als revoltats. Però només era un militar, no era un polític, i la seva habilitat diplomàtica era nul·la.

Quan el rei es va adonar que, malgrat les victòries militars aconseguides, la situació no s'arreglava, i que els èxits militars d'Álvarez de Toledo només eren la calma que precedeix a la tempesta, va decidir canviar de tàctica. Va substituir Álvarez de Toledo pel català Lluís de Requesens que va canviar de manera d'actuar i que, molt a la catalana, va iniciar un procés de pactisme, de negociacions i de diàleg amb els diferents líders flamencs.

Però el mal ja estava fet i la situació era irreversible. Durant les següents dècades, Flandes va suposar un seguit de maldecaps i de complicacions polítiques i de tot ordre, especialment econòmiques per a la Corona Hispànica. Els independentistes flamencs no van parar de revoltar-se una vegada i una altra contra el rei de Castella, amb el suport econòmic, militar i polític de França i d'Anglaterra, que veien en aquest conflicte una oportunitat per fer mal i afeblir la monarquia hispànica,

Les guerres de Flandes, inútils i caríssimes, que no aportaven pràcticament res a l'economia de la Corona, eren una sangonera econòmica sense parió, i probablement, la principal causa del seguit de fallides de la monarquia hispànica durant els segles XVI i XVII, quatre de les quals durant el regnat de Felip II.

És molt difícil de comprendre el perquè de la irracional tossuderia en mantenir i perllongar la resistència a perdre el domini sobre aquelles terres, que no aportaven res, a banda de monstruoses despeses i maldecaps sense fi. Només s'explica per l'orgull, la supèrbia i la suficiència de la casta dirigent de la Villa y Corte. Tant és així, que fins avui es manté en castellà la frase feta de posar una pica en Flandes que expressa la determinació de mantenir contra tota dificultat una determinada posició o d'assolir un èxit molt desitjat.

El 1600, diversos consellers van intentar persuadir Felip III que s'oblidés de Flandes, que deixés estar altres conflictes europeus en defensa del catolicisme i que concentrés tots els seus esforços i recursos en consolidar el que ja es tenia

a Amèrica i a ampliar els dominis a l'Àsia, en constant disputa contra anglesos i holandesos, i on sí que valia la pena mantenir-s'hi, atesos els beneficis que se'n podia extreure.

No cal dir que aquests consells tan assenyats no es van atendre i tot va anar com va anar: una fallida rere l'altra i deixar-se escapar l'oportunitat de construir un autèntic imperi colonial a l'Àsia.

És evident que quan nacionalista espanyol com García de Cortázar s'ha d'encarar amb la realitat dels segles XVI i XVII espanyols no li hagi de ser fàcil reconèixer tanta ineptitud i incompetència i prefereixi evadir-se rememorant les gestes de grans místics i evangelitzadors.

Carles Camp

9/1/2015

[1] <http://www.inh.cat/articles/Una-llegenda-catalana-sobre-Santa-Teresa>

[2] Joseph Pérez, La leyenda negra, Ed. Gadir, 2012.